



Lise Öğrencilerinin Çevreye Dönük Tutumlarının Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ile İncelenmesi

Mustafa HİTHİT¹

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, yeni çevresel paradigma ölçeği (NEP) kullanılarak lise öğrencilerinin çevreye dönük tutumlarının belirlenmesidir. Tarama modelinde, betimsel olarak gerçekleştirilen araştırmanın örneklem grubunu, 221 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu ” ve Dunlap ve Van Liere tarafından geliştirilen (2000) “Revize edilmiş Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği” (R-NEP) kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 24 paket programı ile çözümlenerek analiz edilmiştir. Araştırma bulguları lise öğrencilerinin çevreye dönük duyarlılık düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğunu, kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha “doğacı” bir dünya görüşünü yansıttığını ortaya koymuştur. Öğrencilerin gerek çevreye dönük tutumları gerekse yansıttıkları dünya görüşleri ile cinsiyet, eğitim alınan sınıf düzeyi ve yaş değişkenleri arasındaki ilişki, düşük düzey anlamlılık olarak izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Çevresel Paradigma, Doğacı Tutum, İnsancı Tutum, Çevre Bilinci

Investigation of High School Students' Attitudes towards Environment with the New Environmental Paradigm Scale

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the environmental attitudes of high school students by using the new environmental paradigm scale. The sample group of the research, which is carried out descriptively in the survey model, consists of 221 high school students. In the study, "Personal Information Form" and "Revised New Environmental Paradigm Scale" (R-NEP) developed by Dunlap and Van Liere (2000) have been used as data collection tools. The obtained data have been analyzed with the SPSS 24 package program. Research findings revealed that high school students' environmental awareness level is above average , female participants reflect a more "naturalist" world view than male participants. The relationship between the students' attitudes towards the environment and the world views they reflect, and the variables of gender, level of education and age have been observed as low level of significance.

Keywords: New Environmental Paradigm, Naturalist Attitude, Humanistic Attitude, Environmental Consciousness

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, mustafahithit47@gmail.com

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 10/03/2021 – Kabul Tarihi:22/06/2021

1.GİRİŞ

Sanayileşmeyle birlikte; bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler buna paralel biçimde artan insan nüfusu, yaşanan göçler, savaşlar dünyanın ortak sorunu haline gelen çevre sorunlarını oluşturmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak da kirlenen su, hava ve toprak doğanın düzenini bozmuş; canlıların yaşamını tehdit edecek boyuta ulaşmıştır. Bozulan bu doğal hayatın çevre üzerinde yaşayan tüm canlıların yaşamlarını olumsuz yönde etkilediği bilinen bir gerçektir.

Genel olarak çevre sorunları, insanların yaşadıkları hayat ortamının doğal yapısını tahrip ederek, kendini göstermektedir. İnsanoğlu, kendine daha rahat yaşam koşulları sağlamak için bilinçsizce doğaya zarar vermektedir. Bununla birlikte; çevre sorunlarının toplumsal yaşam üzerindeki somut etkileri görülmeye başladıkça, bu duruma bir tepki olarak çevreyi koruma bilinci ve çevre duyarlılığı da yaygınlaşmaktadır. Önceleri, çevre bilincinin gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylere özgü bir olgu olduğu düşünülmekteyken, son dönemde yapılan araştırmalarda gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar arasında da önemli bir çevre duyarlılığının var olduğu ortaya konmuştur (Alnıaçık ve Koç, 2009,s.182).

Çevre duyarlılığı, çevre sorunlarına karşı olumlu girişimlerde bulunmaya istekli olma biçiminde tanımlanabilir (Çalışkan, 2002,s.3). Bu durumda bireylerde çevre duyarlılığının geliştirilmesi, bilinç düzeyinin artırılmasıyla mümkün olabilir. Bireylerin çevreye yönelik davranışlarının, bireyin çevre duyarlılığının yansıması olduğu söylenebilir. Bu nedenle, bireylerin çevre duyarlılığı, yeşil alan sorunlarına, çevre kirliliğine, nüfus artışına ve ekolojik dengeye ilişkin davranışlarına bakılarak belirlenebilir (Çabuk ve Karacaoğlu,2003,s.191).

Bütün toplumlarda yer alan temel araştırma konularından biri, insan ve dış dünya (doğa) arasındaki ilişkidir. “İnsanın doğadan ayrı hatta bir anlamda daha üstün mü” (anthropocentrism – insan merkezcilik) yoksa “doğanın ayrılmaz bir parçası mı” (ecocentrism – çevre merkezcilik) olduğu konusundaki görüşler toplumsal ve çevresel değerler ile buna bağlı tutumların oluşumunda önem taşımaktadır (Tuna, 2006,s.27) Çevreye yönelik tutumların ve çevre duyarlılığının belirlenmesi için çok sayıda farklı araç kullanılmıştır. Bu konuda yapılan araştırmalarda en yaygın kullanılan enstrümanlardan birisi, Dunlap ve Van Liere (2000) tarafından geliştirilen “Yeni Çevresel Paradigma” (New Environmental Paradigm-NEP) ölçeğidir. Söz konusu ölçekle bireylerin, ekolojik sınırlar, doğanın dengesi, insanın doğa üzerindeki baskınlığı, ekolojik felaketler ile ilgili görüşleri değerlendirilmeye çalışılmaktadır (Dunlap vd.,2000).

Alan yazın incelendiğinde; Kanbak (2015)’ın, “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Davranışları”nı incelediği çalışması, Alnıaçık (2010)’ın “Çevreci Yönelim, Çevre Dostu Davranış ve Demografik Özellikler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışması ile Salalı vd. (2014) ‘nin “Farklı Sosyo-Ekonomik Koşullardaki Üreticilerin Çevresel Tutumunun Belirlenmesi” adlı çalışmaları Yeni Çevresel Paradigma (New Environmental Paradigm-NEP) ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalardan bazılarına örnektir. Bu çalışmaların benzerliği Çevre dostu davranışlar ve/veya çevre okuryazarlığı farkındalığı oluşturmaya yönelik çalışmalar olmasıdır. Bu araştırmalar ağırlıklı olarak, üniversite öğrencilerine ve farklı meslek gruplarına (dağcılar, çiftçiler, öğretmenler) yöneliktir. Sam vd.(2010)’ın “Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi” adlı çalışmaları, Demirtaş ve Tapkı (2016)’nın “Ziraat Fakültesi Öğrencilerinin Ekolojik Dünya Görüşlerinin Belirlenmesi” adlı çalışmaları eğitim ve öğretimin farklı kademelerinde yapılan çalışmaların bazılarına örnektir.

Bektaş ve Şirin (2018)’in “Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ile Dağcıların Çevreye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi”, Günden ve Miran (2008)’in “Yeni Çevresel Paradigma

Ölçeğiyle Çiftçilerin Çevre Tutumunun Belirlenmesi” adlı çalışmaları ve Gül vd.(2018)’nin “Sınıf Öğretmenlerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Samsun İli Örneği” adlı çalışmaları ise farklı meslek gruplarına (dağcılar, çiftçiler, öğretmenler) yönelik çalışmalardan bazılarına örnektir. İlgili alan yazında öncelikli grup olarak ele alınmayan lise öğrencilerinin çevreye dönük tutumlarını belirlemeye yönelik çalışma sayısı ise oldukça azdır.

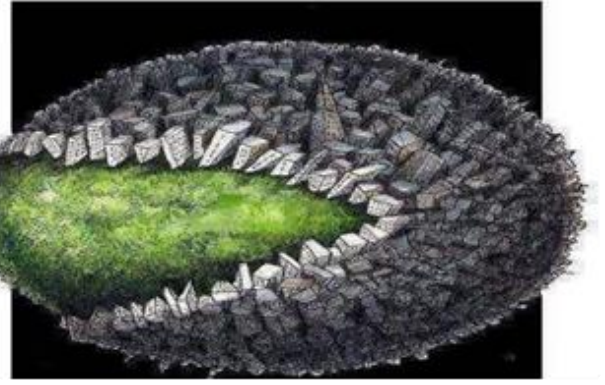
Derman ve Senemoğlu (2015)’nin “Ortaöğretim 9 ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre Bilinci Düzeyleri ”adlı çalışmaları, Teyfur (2016)’un “Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine göre Koruma Alanlarında Yaşayan Lise Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları (Datça Örneği)” adlı çalışması, Doğan vd. (2016)’nin “Lise öğrencilerinin güncel çevre sorunları hakkındaki algıları: İzmir örneği” adlı çalışması ile Şimşek (2020)’in “Bazı Demografik Özelliklere Göre Liseli Gençlerin Ekolojik Ayak İzi Farkındalıkları ve Çevre Dostu Davranışları” adlı çalışması literatürde lise öğrencilerine yönelik az sayıdaki çalışmalardan bazılarıdır. Bu araştırmada lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının alt boyutlarıyla ortaya konulması, böylece öğrencilerin doğayı koruma ve çevre kirliliğine yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu boyutuyla literatürde bulunan boşluğu doldurması beklenen çalışmada örneklem grubundan elde edilen sonuçlar; gelişmekte olan bir ülkede lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının anlaşılmasına ve bu tutumların davranışlarına ne denli yansıdığına belirli sınırlılıklar dahilinde ışık tutacaktır.

Araştırmada, aşağıdaki sorular yanıtlandırılmaya çalışılmıştır:

- 1) Öğrencilerin çevreye karşı duyarlılıkları hangi düzeydedir?
- 2) Öğrenciler, doğa merkezli bir dünya görüşünü mü? İnsan merkezli bir dünya görüşünü mü savunmaktadırlar?
- 3) Çevreye dönük tutumlar ile dünya görüşleri
 - a. Cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
 - b. Sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?



Şekil I: Doğa merkezli görüşlere ait görseller (Doğanın gücü)



Şekil II: İnsan merkezli görüşlere ait görseller (Ekolojik tehlike)

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Metodu

Bu çalışmada betimsel (tarama) araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Kayseri Kocasinan Anadolu Lisesinde farklı yaş ve sınıf düzeylerinde öğrenim gören, 640 öğrenci arasından basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 221 katılımcı oluşturmuştur. Buna göre örneklem oranı: $221:640 \times 100 = \%34,5$ 'tir. Örneklem seçiminde; (N/10) kadar katılımcı yeterliyken, bu çalışma 221 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Bu durum, araştırmanın güvenilirliğine pozitif yönde etki sağlamıştır.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili bilgiler edinmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" ve Çevreye yönelik tutumlar ile çevre duyarlılığının belirlenmesi için "NEP" ölçeği kullanılmıştır. Dunlap ve Van Liere tarafından 1970'lerin sonunda geliştirilen NEP ölçeği, endüstriyel toplumun insanı üstün gören egemen toplumsal paradigmasına çevreci bir alternatif oluşturmaktadır. Bu yeni paradigmaya göre insan ve doğadaki diğer varlıklar arasında bir üstünlük/egemenlik ilişkisi değil, karşılıklı bağımlılık ilişkisi söz konusudur (Tuna,2006,s.17). İnsanların doğa merkezli bir görüşü ne derece benimsediğini ve çevreye yönelik tutumlarını ölçmek için hazırlanan 12 adet 5 aralıklı likert tipi ifadeden oluşan ölçek kısa sürede benimsenmiş ve pek çok araştırmacı tarafından kullanılmıştır. NEP ölçeği kullanılarak yapılan araştırmalar ABD, Kanada, İsveç, Baltık Ülkeleri, Türkiye, Japonya, İspanya ve Latin Amerika Ülkeleri gibi çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu araştırmalarda ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili kanıtlar sunulmuştur. Başlangıçta ölçeğin tek boyutlu bir yapı arz ettiği varsayılmıştır. Ancak daha sonra yapılan bir dizi çalışmada, ölçeğin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu ortaya konmuştur (Almıçık ve Koç, 2009,s.180). Bu araştırmalarda ölçeğin kaç adet boyuttan oluştuğuna dair çelişkili sonuçlar sunulmuştur. Dunlap ve arkadaşları (2000) yaptıkları çalışmada ölçeğe yeni bileşenler ekleyerek revize etmişlerdir.

Revize edilmiş Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (R-NEP), 15 ifadeden oluşmaktadır ve katılımcıların verilen ifadelerle ne derece katıldıklarını 5 aralıklı likert tipi bir skalada belirtmeleri istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 75; en düşük puan 15' dir. İstatistiksel anlaşılabilirliği artırmak için puan aralıkları ise; "Tamamen Katılıyorum" (4.20-5.00), "Kısmen Katılıyorum" (3.40-4.19), "Kararsızım" (2.60-3.39), "Pek Katılmıyorum" (1.80-2.59), "Hiç Katılmıyorum" (1-1.79) şeklinde kategorize edilebilir. Bu yargıların sekiz tanesi (1,3,5,7,9,11,13,15 no'lu yargılar) doğa merkezli görüşü ifade eden yargılar iken, kalan yedi

tanisi ise (2,4,6,8,10,12,14 no'lu yargılar) insan merkezli görüşü yansıtan ve çevreci yönelim aleyhine olan ifadelerdir. (Dunlap R., Van Liere K., Merting A., Jones R. ,2000,s.425-442)

2.3. Verilerin Analizi

“Kişisel Bilgi Formu” ve R-NEP ölçeği sonuçları bir istatistik analiz programı SPSS 24 sürümü kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın verileri değerlendirilirken, yüzdelik hesaplama, aritmetik ortalama, ANOVA, t test istatistik işlemleri yapılmıştır. Bahsedilen istatistik teknik sonuçları, yeni çevresel paradigma bağlamında yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmada kullanılan anket formu ve ölçek maddeleri $P < 0.05$ anlamlılık derecesi ile %95'lik güven aralığında değerlendirilmiştir. Tablo 1'de de görüldüğü üzere; araştırmaya katılım sağlayanların %48'i kadın, %52'si erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Göre Frekans Sayısı ve Yüzde Değerler

Cinsiyet	Frekans	Yüzdelik(%)
Kadın	106	48
Erkek	115	52
Toplam	221	100

Örnekleme yer alan katılımcıların %48'i (106) kadın, %52'si (115) erkektir. Kadın katılımcıların %55'i 9.sınıf, %54'ü 10.sınıf, %46'sı 11.sınıf ve %60'ı 12.sınıf öğrencisidir. Erkek katılımcıların ise %45'i 9.sınıf, %46'sı 10.sınıf,%54'ü 11.sınıf ve %40'ı 12.sınıf öğrencisidir.

Tablo 2. Sınıf Değişkenine Göre Frekans Sayısı ve Yüzde Değerler

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzdelik(%)
9	42	19
10	52	23
11	84	38
12	43	20
Toplam	221	100

Tablo 2'den de anlaşılacağı gibi örnekleme yer alan katılımcıların 42'si (%19) 9.sınıf, 52'si (%23) 10.sınıf, 84'ü (%38) 11.sınıf ve 43'ü (%20) 12.sınıf öğrencisidir. Bu katılımcıların %48'i (106) kadın, %52'si (115) erkektir.

Tablo 3. Revize Edilmiş Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğine Verilen Yanıtların Yüzdelik Dağılımları Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ölçek Maddeleri-Alt Boyutlar			
Ekolojik tehlike	n	Ort.	Std. Sapma

1. Dünyanın barındırabileceği insan sayısı üst sınırına vaklasıyoruz.	221	3,49	1,396
3.İnsanlar doğa ile ters düştüğünde genellikle feci sonuçlar ortaya çıkar	220	3,96	1,394
5. İnsanlar doğayı ciddi şekilde istismar etmektedir.	219	4,52	,636
7. İnsanlar gibi bitkiler ve hayvanların da bu dünyada var olma hakları mevcuttur.	221	4,73	,629
15.Eğer işler şu an oldukları gibi devam ederse yakında büyük bir ekolojik felaketle karşılaşacağız.	221	4,17	1,216
Teknolojik üstünlük	221	1,69	1,158
*4.İnsan aklı bir şekilde çevre sorunlarının da üstesinden gelecektir.	221	2,60	1,450
*6. Eğer nasıl geliştirebileceğimizi bilebilirsek, dünyada bol miktarda doğal kaynak mevcuttur.	221	1,69	1,158
13.Doğanın dengesi çok kırılgandır ve kolayca bozulabilir.	221	3,90	1,350
*14.İnsanlar doğayı kontrol edebilmek için onun nasıl işlediğine ilişkin yeterli bilgiyi er geç öğreneceklerdir.	221	2,45	1,276
Doğanın gücü			
*2.İnsanların, doğayı kendi ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenleme hakkı vardır.	221	3,24	1,401
*8.Doğanın dengesi modern sanayileşmiş ulusların etkileriyle başa çıkabilecek kadar güçlüdür.	221	3,03	1,420
9.Özel yeteneklerimize rağmen biz insanlar halen doğanın kanunlarına tabivizdir..	219	3,89	1,260
*10.İnsanların karşı karşıya olduğu şu meşhur ekolojik kriz çok fazla abartılmaktadır.	221	4,23	,776
İnsanın üstünlüğü			
11.Dünya çok sınırlı sayıda odası ve kaynakları olan bir uzav gemisine benzemektedir	221	2,94	1,372
*12. İnsanlar,doğanın kendileri dışında kalan kısmına hükmetmek üzere yaratılmışlardır	221	3,62	1,368
Genel Ortalama	221	3,49	1,396

Hesaplama yapılırken * işaretli yargılar tersten kodlanmıştır. * Bu ifadeler, doğa merkezli bir dünya görüşünü değil, insan merkezli bir dünya görüşünü savunan ifadelerdir. (Dunlap ve ark. 2000, Cordano ve ark. 2003, Hunter ve Rinner 2004).

Tablo-3'te R-NEP ölçeğine verilen yanıtların yüzdelik dağılımları, ortalamaları ve standart sapmaları yer almaktadır. 1-3-5-7-15 numaralı yargılar "ekolojik tehlike" olarak; 4-6-13-14 numaralı yargılar "teknolojik üstünlük", 2-8-9-10 no'lu yargılar "doğanın gücü" ve son olarak 11 ve 12 no'lu yargılar ise "insanın üstünlüğü" olarak belirlenmiştir.

Doğa merkezli görüşlerin puan ortalamaları 3,94 iken İnsan merkezli görüşlerin ortalamaları 2,97 dir. Bu durumda doğa merkezli görüşün aleyhine olan ifadelerin ortalamalarının genellikle daha düşük olduğu söylenebilir. Örnekleme yer alan öğrenciler doğa merkezli bir dünya görüşü eğilimindedirler. Ancak insan merkezli dünya görüşü maddeleri arasında yer alan "insanların karşı karşıya olduğu şu meşhur ekolojik kriz çok fazla abartılmaktadır" yargısı 4,23 lük puanla ortalamanın üzerinde yer alırken, en yüksek ortalama puanın 4,73 ile "insanlar gibi bitkiler ve hayvanların da bu dünyada var olma hakları mevcuttur" yargısına verilen yanıtlarda ortaya çıktığı, en düşük puan ortalamasının ise 1,69'luk ortalamayla "eğer nasıl geliştirebileceğimizi bilebilirsek, dünyada bol miktarda doğal kaynak mevcuttur" ifadesine verilen yanıtlarda ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Yeni çevresel paradigma ölçeği kullanılarak lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada, cevaplayıcılar arasında doğa merkezli bir anlayışın daha yaygın olması, literatürde daha önce yapılan benzer araştırmaların

bulgularını destekler niteliktedir. Alınışık ve Koç (2009) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada öğrencilerin doğa yönelimli bir bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Teyfur (2017), Üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik görüşleri adlı araştırmasında öğrencilerin genel anlamda çevre merkezli düşünme biçimine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Erkılıç (2019), Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında iyi düzeyde çevreye yönelik tutuma sahip olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha doğacı bir dünya görüşünü yansıtmaları, literatürdeki benzer çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Tablo 4. Cinsiyet Değişkenine Göre Doğacı-İnsancı Dünya Görüşüne Yönelik Puan Dağılımları

Doğa Merkezli Dünya Görüşü					İnsan Merkezli Dünya Görüşü				
Cinsiyet	n	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	Cinsiyet	n	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
S-1 Kadın	106	3,467	1,3806	,1341	S-2 Kadın	106	3,266	1,4427	,1401
Erkek	115	3,504	1,4165	,1321	Erkek	115	3,209	1,3669	,1275
S-3 Kadın	106	4,047	1,3265	,1288	S-4 Kadın	106	2,496	1,3947	,1355
Erkek	115	3,887	1,4556	,1357	Erkek	115	2,696	1,4996	,1398
S-5 Kadın	106	4,505	,6343	,0616	S-6 Kadın	106	1,412	,8590	,0834
Erkek	115	4,530	,6397	,0596	Erkek	115	1,948	1,3301	,1240
S-7 Kadın	106	4,875	,4300	,0418	S-8 Kadın	106	2,906	1,2614	,1225
Erkek	115	4,600	,7469	,0697	Erkek	115	3,139	1,5497	,1445
S-9 Kadın	106	3,952	1,3479	,1309	S-10 Kadın	106	4,115	,7846	,0762
Erkek	115	3,835	1,1768	,1097	Erkek	115	4,330	,7577	,0707
S-11 Kadın	106	2,820	1,3005	,1263	S-12 Kadın	106	3,713	1,3073	,1270
Erkek	115	3,052	1,4317	,1335	Erkek	115	3,530	1,4224	,1326
S-13 Kadın	106	3,999	1,2649	,1229	S-14 Kadın	106	2,287	1,1607	,1127
Erkek	115	3,817	1,4240	,1328	Erkek	115	2,600	1,3624	,1270
S-15 Kadın	106	4,341	1,1368	,1104					
Erkek	115	4,017	1,2703	,1185					

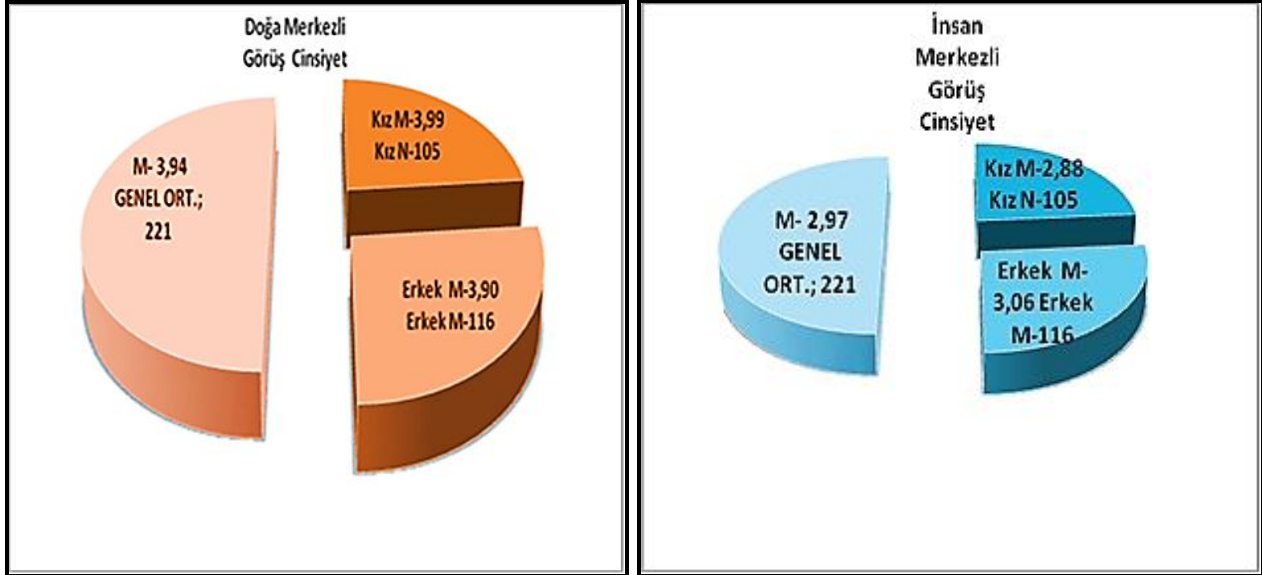
Tablo-4 incelendiğinde; genel olarak katılımcıların çevreye duyarlılıklarının yüksek olduğu; Kadın katılımcıların daha doğacı bir dünya görüşünü yansıttıkları ve kadın katılımcılarla erkek katılımcıların ölçekte yer alan sorulara verdikleri yanıtlara dair puan ortalamalarının birbirine yakın düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. Cinsiyete göre Doğacı-İnsancı Dünya Görüşüne Yönelik Frekans ve Ortalamalar

Doğa Merkezli Görüş			İnsan Merkezli Görüş		
Cinsiyet	n	M	Cinsiyet	n	M
Kadın	105	3,99	Kadın	105	2,88
Erkek	116	3,90	Erkek	116	3,06
Genel ortalama	221	3,94	Genel ortalama	221	2,97

Tablo 4.1’den de anlaşılacağı üzere; doğa merkezci görüş hususunda kadın ve erkek katılımcıların görüşleri birbirine oldukça yakın düzeydedir. Ancak insan merkezli görüş açısından Erkek katılımcıların puan ortalamaları (3,06),kadın katılımcıların puan ortalamalarından daha yüksek düzeydedir.

Tablo 4.2. Cinsiyete göre Doğacı-İnsancı Dünya Görüşüne Yönelik Ortalamalar



Tablo 4.2’de örneklem grubunu oluşturan Lise öğrencilerinin R-NEP ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete göre pasta grafik dağılımı gösterilmiştir. Tablolar incelendiğinde; genel olarak katılımcıların çevreye duyarlılıklarının ortalamadan daha yüksek olduğu (3,49); kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha doğacı bir dünya görüşünü yansıttıkları ($N=3,94 > 2,97$) ortaya çıkmıştır.

Ancak, yapılan t testi neticesinde katılımcıların cinsiyetlerine göre puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 5. Sınıf Değişkenine Göre Doğa Merkezli-İnsan Merkezli Dünya Görüşüne Yönelik Puan Dağılımları

Doğa Merkezli Dünya Görüşü

Sınıf		S-1	S-3	S-5	S-7	S-9	S-11	S-13	S-15
9	Mean	4,048	4,286	4,738	4,667	4,024	3,333	4,190	4,071
	Std. Deviation	1,0809	1,3304	,5437	,7544	1,0704	1,3555	1,1096	1,2176
10	Mean	3,144	3,576	4,414	4,745	3,402	2,883	3,575	3,849

	Std. Deviation	1,4153	1,5125	,6319	,5546	1,4170	1,3954	1,5506	1,5520
11	Mean	3,548	4,048	4,536	4,750	4,107	2,905	4,060	4,464
	Std. Deviation	1,4346	1,2697	,6295	,6185	1,1824	1,3499	1,2159	,9371
12	Mean	3,233	3,953	4,395	4,744	3,930	2,698	3,721	4,093
	Std. Deviation	1,4282	1,4793	,6949	,6208	1,2611	1,3721	1,4853	1,1509
Total	Mean	3,486	3,964	4,518	4,732	3,891	2,941	3,905	4,173
	Std. Deviation	1,3964	1,3943	,6358	,6295	1,2602	1,3722	1,3501	1,2162

İnsan Merkezli Dünya Görüşü

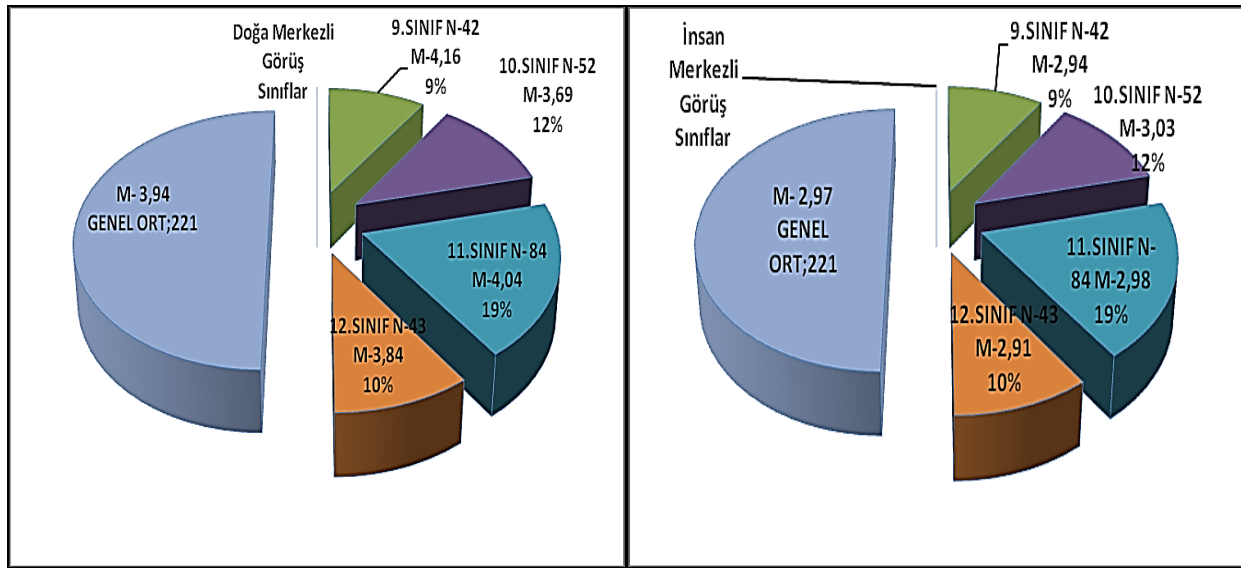
Sınıf		S-2	S-4	S-6	S-8	S-10	S-12	S-14
9	Mean	3,286	2,619	1,571	3,024	4,190	3,167	2,762
	Std. Deviation	1,3486	1,4305	1,1717	1,4054	,7404	1,6808	1,6201
10	Mean	3,255	2,492	1,879	2,924	4,274	3,858	2,586
	Std. Deviation	1,5191	1,6375	1,2628	1,3841	,6883	1,2054	1,3312
11	Mean	3,286	2,702	1,726	2,964	4,226	3,714	2,321
	Std. Deviation	1,3672	1,3865	1,2059	1,5165	,8552	1,2570	1,1103
12	Mean	3,070	2,512	1,512	3,279	4,209	3,581	2,233
	Std. Deviation	1,4040	1,3865	,8830	1,2970	,7733	1,3668	1,0875
Total	Mean	3,236	2,600	1,691	3,027	4,227	3,618	2,450
	Std. Deviation	1,4008	1,4504	1,1579	1,4204	,7765	1,3684	1,2764

Tablo 5.1. Sınıf Değişkenine Göre Doğa Merkezli-İnsan Merkezli Dünya Görüşüne Yönelik Frekans ve Ortalamalar

Doğa Merkezli Görüş			İnsan Merkezli Görüş		
Sınıflar	n	M	Sınıflar	n	M
9	42	4,16	9	42	2,94
10	52	3,69	10	52	3,03
11	84	4,04	11	84	2,98
12	43	3,84	12	43	2,91
Genel Ortalama	221	3,94	Genel Ortalama	221	2,97

Tablo 5.1'den de anlaşılacağı üzere; doğa merkezli görüş hususunda sınıflar düzeyinde 9.sınıf katılımcılarının puan ortalamalarının en yüksek olduğu;10.sınıf katılımcılarının ise en az düzeyde olduğu görülmektedir. Buna karşılık İnsan merkezli görüş açısından en yüksek puan ortalamasına 10.sınıf katılımcıları sahiptir. Gerek doğa merkezli görüş, gerekse insan merkezli görüş açısından 11. ve 12.sınıf katılımcılarının puan ortalamaları birbirine yakın düzeydedir.

Tablo 5.2. Sınıf Değişkenine Göre Doğa Merkezli-İnsan Merkezli Dünya Görüşüne Yönelik Ortalamalar



Tablo 5.2'de örneklem grubunu oluşturan katılımcıların R-NEP ölçeğinden aldıkları puanların sınıflara göre pasta grafik dağılımı gösterilmiştir. Buna göre 9.sınıf katılımcılarının daha çok doğacı görüşü yansıttıkları görülmektedirken; 10.sınıflar insan merkezli dünya görüşünü en çok yansıtan grup olarak dikkat çekmektedir. Yapılan One-way Anova testi neticesinde sınıfların yansıttıkları dünya görüşleri puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

4. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın verileri doğrultusunda, genel olarak öğrencilerin çevreye duyarlılıklarının ortalamadan daha yüksek olduğu (3,49); kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha doğacı bir dünya görüşünü yansıttıkları ($N=3,94>2,97$) ortaya çıkmıştır. Ancak, yapılan t testi neticesinde katılımcıların cinsiyetlerine göre puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Sınıflar bazında ise 9. sınıf katılımcıları daha doğacı, 10. sınıf katılımcıları ise insanı merkeze alan bir

tutum içerisindeyler. Fakat; katılımcıların gerek çevreye dönük tutumları gerekse yansıttıkları dünya görüşleri cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır.

Yeni çevresel paradigma ölçeği kullanılarak lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada, cevaplayıcılar arasında doğa merkezli bir anlayışın daha yaygın olması, literatürde daha önce yapılan benzer araştırmaların bulgularını destekler niteliktedir.

Alınacak ve Koç (2009) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada; öğrencilerin doğa yönelimli bir bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Teyfur (2017)'un üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik görüşleri adlı araştırmasında öğrencilerin genel anlamda çevre merkezli düşünme biçimine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Erkılıç (2019), Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında, öğrencilerin iyi düzeyde çevreye yönelik tutuma sahip olduğunu tespit etmiştir. Araştırmada kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha doğacı bir dünya görüşünü yansıtmaları, literatürdeki benzer çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Sam ve ark. (2010)'nın Üniversite öğrencilerinin çevresel tutumlarının N-REP ölçeği ile incelenmesi adlı araştırmasında kadın katılımcıların çevre merkezci yaklaşım ortalamasının, erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Aytaç ve Öngen'in (2012) çalışmalarında da öğrencilerin doğa merkezli bir görüşü savundukları belirlenmiştir.

Ancak Teyfur (2016)'un Yeni ekolojik paradigma ölçeğine göre koruma alanlarında yaşayan lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları (Datça örneği) adlı araştırmasında çevreye yönelik tutum puanları açısından kadın ve erkek katılımcıların farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Farklı meslek gruplarına yönelik yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde ise; Bektaş ve Şirin (2018)'in dağcılarının çevreye yönelik tutumlarını inceleyen araştırmalarında dağcılarının çevre sorunlarına duyarlılık düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Günden ve Miran (2008) 'ın Çiftçilerin çevresel tutumlarını incelediği araştırmalarında ise çiftçilerin doğal çevreyi yaklaşık orta derecede önemseydiği sonucuna ulaşılmıştır. Ahi ve Özsoy (2014)'un İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları adlı çalışmada; öğretmenlerin çevreye yönelik yüksek tutuma sahip oldukları, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre çevreye yönelik daha olumlu tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Kadın katılımcıların erkeklere göre daha doğacı bir tutum sergilemeleri, çalışmamızın bulgularıyla örtüşmektedir.

Bu araştırma, Kayseride eğitim veren bir anadolu lisesinin öğrencileri ile sınırlıdır. Farklı gruplar, farklı türde eğitim veren okullar ve bireyler üzerine yapılacak çalışmaların literatüre daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Örneklemeden yola çıkılarak, lise öğrencileri arasında dikkate değer düzeyde çevre duyarlılığı olduğu belirlenmiştir. Fakat, doğa merkezli tutumların davranışlara yansması bakımından aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Bir yurttaş olarak, yerel çevre bilgisine sahip olunmalı, bu bilgi diğer bireylerle paylaşılmalıdır.
- Alışverişlerde; geri dönüşüm ambalajlı ürünler tercih edilmeli, geri dönüşüm ürünleri atık kumbaralarına atılmalı, atık kumbarası yoksa temin edilmelidir.
- Üretimi esnasında üreticiye ve doğaya zarar veren ürünler alınmamalı, bu konuda duyarlı olunmalıdır.
- Hükümetin ve yerel yönetimlerin çevre sorunlarına yol açan uygulamaları demokratik olarak protesto edilmeli; konuyla ilgili dilekçe yazılıp, imza kampanyaları düzenleyip, kampanyalara destekler verilmelidir.
- Doğa ve çevrenin korunmasına yönelik hizmet eden sivil toplum kuruluşlarına üye olarak, onlarla gönüllü iş birliği yaparak çevreyi koruma şuuruna ulaşma açısından bahsedilenler bireylere yönelik

sayılabilecek öneriler arasındadır.

- Doğa merkezli bir dünya görüşünü erken yaşlarda kazandırma adına, MEB'e bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında konuyla ilgili olarak teorik eğitimlerle birlikte uygulamalı eğitimlere yer verilmelidir.
- Ortaöğretimin birinci ve ikinci kademelerinde okutulan dersler içerisinde; Çevre ve doğaya yönelik olarak ayrı bir ders müfredatı hazırlanmalı ve bu ders zorunlu dersler arasına alınmalıdır.
- Son yıllarda çevreye duyarlılık açısından gündemde olan su ve karbon ayak izi hesaplamalarını her kademedeki eğitim kurumları stratejik planlamalarına bu uygulamaları dahil ederek, öğrencilerine etkili bir çevre bilinci kazandırma yolunda harekete geçmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahi, Berat ve Özsoy, Sibel. (2014). İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Çevreye Yönelik Tutumları: Cinsiyet ve Mesleki Kıdem Faktörü, Kastamonu Eğitim Dergisi 31-56, Ocak 2015 Cilt:23 No:1
- Almaçık, Ümit ve Koç, Fatih. (2009).Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğiyle Üniversite Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Balıkesir Üniversitesi Burhaniye MYO Bölgesel Kalkınma Kongresi, 178-185. 14 - 16 Kasım. Burhaniye – Balıkesir.
- Almaçık, Ümit. (2010). Çevreci Yönelim, Çevre Dostu Davranış ve Demografik Özellikler: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi.10- 20, 507-532.
- Bektaş, Fatih ve Şirin, Erkan. (2018). Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği ile Dağcıların Çevreye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Türk Spor Bilimleri Dergisi 1 (2018): 20-26
- Çabuk, Burcu ve Karacaoğlu, Cem. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Yıl.2003 Cilt:36.Sayı:1-2
- Çalışkan, Mahmut.(2002).Yetişkinlerde Çevre Duyarlılığını Etkileyen Etmenler. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.
- Derman, İpek ve Senemoğlu, Nuray. (2015). “Ortaöğretim 9 ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Çevre Bilinci Düzeyleri”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,48- 2, 61-81.
- Doğan, K. Özgür, Kutay, Yasin ve Çakır, Mustafa. (2016). “Lise öğrencilerinin güncel çevre sorunları hakkındaki algıları: İzmir örneği”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 44, 11-30.
- Dunlap, R.E.; K.D., Van Liere, A.G., Mertig ve R.E., Jones. (2000). “Measur Endorsement of the New Ecological Paradigm: Arevised NEPScale”, Journal of Social Issues, Vol.56 Is.3, s.425-442.
- Erkılıç, H. H. Sultan.(2019). Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlık Düzeyleri ve Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Sakarya İli Örneği, Yüksek lisans tezi, Haziran 2019.
- Gül, S., Çobanoğlu, İ., Aydoğmuş, M. ve Türk, H. (2018). Sınıf Öğretmenlerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Samsun İli Örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 37 (2) , 139-157 .
- Günden, Cihat ve Miran Bülent.(2008). Yeni Çevresel Paradigma Ölçeğiyle Çiftçilerin Çevre Tutumunun Belirlenmesi: İzmir İli Torbalı İlçesi Örneği. Ekoloji 18, 69, 41-50.
- Kanbak, Ayşegül. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Davranışları: Farklı Değişkenler Açısından Kocaeli Üniversitesi Örneği, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30, 77-90.

- Teyfur, Emine. (2016). Yeni Ekolojik Paradigma Ölçeğine Göre Koruma Alanlarında Yaşayan Lise Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları (Datça Örneği), Turkish Journal of Educational Studies, 3 (2), 67-82.
- Teyfur, Emine. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Görüşleri, Iğdır University Journal of Social Sciences, (11),73-87.
- Salalı, Ece vd. (2014). Farklı Sosyo-Ekonomik Koşullardaki Üreticilerin Çevresel Tutumunun Belirlenmesi: Ege Bölgesi Örneği, Samsun: XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül,32-39.
- Sam, Neslihan., Gürsakal, Sevda, Sam, Rıza. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Risk Algısı ve Çevresel Tutumlarının Belirlenmesi. Akademik Bakış Dergisi, 20: 1- 16.
- Şimşek, Turan. (2020). Bazı Demografik Özelliklere Göre Liseli Gençlerin Ekolojik Ayak İzi Farkındalıkları ve Çevre Dostu Davranışları. Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 3 (2), 139- 169.
- Tuna, Muammer.(2006). Türkiye'de Çevrecilik: Türkiye'de Çevreye İlişkin Toplumsal Eğilimler, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.